

POGLEDI NA SLIKANICO

Članek prikaže izbrane slovenske in tuje opredelitve slikanice, njene klasifikacije in teorije. Predstavi literarnozgodovinski in -teoretični razvoj slikanice na Slovenskem, pri čemer se opiramo na tuje (M. Nikolajeva, S. Beckett, B. Kümmerling-Meibauer) in slovenske (M. Kobe, D. Haramija in J. Batič) raziskovalke. Slikanico skušamo predstaviti kot predmet preučevanja, zato preverimo razvoj vključevanja slikanic v slovenski šolski sistem preko učnih načrtov.

Ključne besede: slikanica, ilustracije, pravljice, učni načrt, večnaslovnost

Metodologija

Metodologija članka temelji na deskriptivni in analitično-interpretativni raziskovalni metodi. Postopek obdelave podatkov obravnavanih (tujih in slovenskih) teoretičnih pogledov na slikanice je zajemal značilnosti kvalitativne analize, metode besedilne analize in primerjalne analize različnih pogledov. Raziskovalni problem je bil iskanje skupnih in različnih značilnosti v analiziranih pogledih, tako tujih (M. Nikolajeva, S. Beckett, B. Kümmerling-Meibauer) kot slovenskih (M. Kobe, D. Haramija in J. Batič). Uvajanje slikanice v kurikularno branje in učne načrte je povezano z literarnozgodovinskim razvojem slovenske slikanice, teoretičnimi pogledi in produkcijo.

Literarnozgodovinski pregled

Kakor navajamo v članku o slovenski slikanici in literarnozgodovinskih prelomnicah (Blažić 2018: 90–95), delimo slovenske slikanice v pet obdobj, pri čemer posebno mesto podeljujemo prvi slovenski slikanici *Martin Krpan z Vrha* (1917). Slikanica je izšla šele leta 1917 v zbirki Knjižnica za otroke, kljub temu da je prvi del v *Slovenskem glasniku* (1858). F. Levstik je leta 1855 napisal dva dela Martina Krpana. Prvi del je pripovedka, drugi del pa pravljica in se navezuje na Andersenovo pravljico *V žigalnik* (v tistem obdobju je Levstik iz nemščine prevajal Andersen). Martin Krpan je v procesu literarne recepcije postal mladinsko branje, torej berejo ga predvsem otroci in/ali mladi kot slikanico. V času od 1900 do 1918 so se pojavljale poučne t. i. Schwentnerjeve slikanice ali »slikovnice«, to so knjižne izdaje s slikami ali s podobami (Schwentner 1911: 51–52).

Že pred izidom prve slovenske slikanice, ki izpolnjuje vse kriterije (slovenski avtor in ilustrator, objava v Sloveniji in izražanje namene »Knjižnica za otroke«), so se začele pojavljati tudi slikanice z ilustracijami G. Kaspari, npr. *Lahkih nog naokrog* (1912). Gre za Župančičevo pesniško priredbo iz nemške: *Freud' und Scherz* Heinricha Meiseja (1909). Beseda slikanica se je pojavila tudi leta 1939, ko se je v *Učiteljskem tovarišu* pojavil članek A. Široka *Kratek pogovor z avtorjem slikanice*. Avtor uporablja različne izraze, kot sta »risbe izvršil«, »ilustracije oskrbel«. R. Klopčič je v priredbi *Dedek Miha* (1939) »risbe izvršil«, v romanu Gustava Šiliha *Beli dvor* (1938) pa najdemo besedno zvezo »ilustracije oskrbel«.

Posebno mesto v slovenski literarni zgodovini ima slikanica *Makalonca* iz leta 1944 F. Saleškega Finžgarja, ki je snov za avtorsko pravljico črpal iz pripovedovanja pastirjev, čeprav je dokumentirana tisočletna pisna zgodovina Makalonce iz zbirke arabskih pravljič *Tisoč in ena noč*. F. S. Finžgar je osnutek zapisal v študentskih letih (1888). *Makalonca* je naslov zbirke, sestavljene iz štirih pravljič oziroma pripovedk, in sicer *Makalonca*, *Hudobin Potepin*, *Kvartopirčev sin* in *Kačja dolina*. Manj znano je, da jo je slovenski arhitekt J. Plečnik grafično oblikoval, dodal okraske, rdeče začetnice, rokopisne črke, vinjete in uvodne povedi v črni barvi.

Obdobje od leta 1918 do konca druge svetovne vojne so zaznamovale avtorice, ki so močno vplivale na razvoj slovenske mladinske književnosti. Uvajale so številne novosti: žanre (pravljice), knjižne oblike (slikanice), senzibilnost (ilustracije), pa tudi publika med otroci in mladimi se je povečala.¹

V obdobju po drugi svetovni vojni in do slovenske osamosvojitve je k razvoju mladinske književnosti, ilustracij, slikanic veliko prispevala revija *Ciciban* (1945–), pa tudi Akademija upodablajočih umetnosti (1945–), na kateri so

¹ K popularizaciji slikanic so najbrž prispevala tudi organizirana pripovedovanja pravljič, ki so se začela v tridesetih letih 20. stoletja pod naslovom Pravljice na rojstni dan kralja Aleksandra (1931) in Slovenska pisateljica pripoveduje (12. 5. 1932 v Modri dvorani hotela Union).

diplomirale prve slovenske akademske slikarke ilustratorke M. Stupica, M. Jemec Božič, A. Gošnik Godec in J. Reichman. Ilustratorke so izjemno prispevale k razvoju izvirne slovenske slikanice, gre za umetniška dela. Med številnimi knjižnimi zbirkami, posebno založbe Mladinska knjiga, ustanovljene leta 1945, velja izpostaviti zbirki *Čebelica* (1953–) in *Velike slikanice* (1967–). Razvoj mladinske literarne vede sta spodbujali Pionirska knjižnica (1948–) in revija *Otrok in knjiga* (1972–). V tem času so postale popularne slikanice, npr. Kovičev *Maček Muri* v ilustracijah J. Reichman (1975), Levstikov *Martin Krpan* v ilustracijah H. Smrekarja (1917) in T. Kralja (1954), ljudska *Mojca Pokrajculja* v ilustracijah M. Vogelnik (1943), M. Kralj (1954) in M. Mančka (1976), *Muca Copatarica* E. Peroci v ilustracijah A. Gošnik Godec (1957, 1982) in radijska igra *Zvezdica Zaspanka* F. Miličinskega Ježka, ki je v knjižni obliki z ilustracijami M. Cerjak izšla leta 1995, v ilustracijah G. Vahna pa leta 2004.

V obdobju po slovenski osamosvojitvi in vstopu Slovenije v Evropsko unijo se je slovensko založništvo zelo komercializiralo. Vrednote neoliberalizma z vzponom potrošništva so vidne na področju založništva, pojavijo se številne samozaložbe, nekatere založbe kmalu po ustanovitvi propadejo (npr. EPTA), ustanavljajo se tudi nagrade, nekatere neposredno povezane s slikanico, npr. nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico (2004), druge pa z njo posredno ovezane, npr. nagrada Hinka Smrekarja (1993). V času po letu 1991 slikanica postane osrednja knjižna oblika, večnaslovniška in večžanrska.

Literarnoteoretični pregled

K. Brenk v neobjavljenem rokopisu *O ilustracijah v slikanicah za otroke in knjigah za mladino* (1967) mdr. omenja ilustrirane abecednike, priredbe, reprodukcije, Schwentnerjeve slikanice, M. Gasparija, Martina Krpana, ilustracije v reviji *Mladi rod*, slikarko K. Prunk, ilustracije N. Pirnata in ilustracije v Župančičevi pesniški zbirki *Ciciban* (1932). Navaja tudi panjske končnice, izpostavi M. Stupico, L. Osterc, I. Šubica, M. Volk idr. Na osnovi tega rokopisa je najbrž napisala spremno besedo k delu B. Hürlimann *Svet v slikanici: moderne slikanice iz 24. dežel* (1968), ki začetkom mladinske literarne vede dodaja še nove dimenzije. Takole piše v zvezi z ilustracijami M. Stupica v Valjavčevem *Pastirju*:

Kakšno žareče bogastvo, naslonjeno na zakladnico ljudske ustvarjalnosti, srečavamo na teh malo straneh Svet panjskih končnic, napis ljudskih znamenj, kmečkih izb s tramovi in doma izdelanimi pečnicami, prečudno lepe sto-listne rože se vrste pred malim, nenasitnim gledalcem. /.../ Je odlična risarka, njena barvna skala je radostna, optimistična, estetsko ubrana. Pri vsej svoji visoki strokovni izobrazbi, pa je slikarka še izredno blizu svetu otrokovih želja. /.../ Njene podobe so pripovedne. /.../ Ni čudno, da so po njenih ilustracijah slovenski teksti našli pot na evropski kulturni trg. (Brenk 1967: 11.)

K. Brenk je v času, ko je bila urednica na Mladinski knjigi v Ljubljani (1949–1973), izdala prvo mednarodno monografijo o slikanicah, kjer so večkrat omenjeni tudi slovenski ilustratorji, predvsem M. Stupica. Delo B. Hürlimann *Svet v slikanici: moderne slikanice iz 24. dežel* je ena izmed prvih mednarodno priznanih monografij, ki obravnavajo posamezne mladinske književnosti (iz 24. dežel). Monografija je najprej izšla leta 1965 v nemščini v Zürichu, leta 1968 pa tudi v slovenščini. V poglavju o slikanicah Vzhodne Evrope je Slovenijo omenila v poglavju o Jugoslaviji. V bio-bibliografski prilogi navaja naslednje slovenske ilustratorje (in objavila tudi nekaj njihovih ilustracij): M. Bizovičarja z ilustracijo iz knjige Prežihovega Voranca *Prvi maj* (1961), A. Gošnik Godec (Prežihov Voranc: *Levi devžej*, 1962) in L. Osterc (E. Peroci: *Hišica iz kock*, 1964). Največ pozornosti je posvetila M. Stupica in njeni ilustraciji iz knjige M. Ayméja *Labodi* (1968). Pri omembi M. Stupica je navedla še njene ilustracije v tujini, npr. iz prevoda pravljice *Pastirček* M. Valjavca (1958) v nemščino (*Der Hirt*, prev. Else Byhan). Pravljico so izdali pri založbi Atlantis Kinderbuch leta 1967. Hürlimann navaja še ilustracije M. Stupica, in sicer pesmi nemškega pesnika J. Krüssa *Frosch und Vogel*, *Huhn und Hahn* iz leta 1964. Omenila pa je tudi ilustratorko M. Vogeltnik in objavila njeno ilustracijo Andersenove *Palčice* (1957) ter I. Seljaka Čopiča in njegovo ilustracijo dela I. Andrića *Aska in volk* (1963).

Leta 2004 je bila ustanovljena nagrada za izvirno slovensko slikanico K. Brenk. V tem obdobju klasična dela za ostale postajajo mladinska književnost v slikaniški knjižni obliki (npr. Martin Krpan, *Prešernove balade in romance ...*). Nastajajo nove oblike slikanic: *e-Maček Muri* (2001), tipanka A. Kermauner *Snežna roža* (2004), slikanice brez besedila, npr. *Deček in hiša* (2015) M. Kastelic, interaktivna iPad slikanica L. Praprotnik-Zupančič *1001 pravljica* (2011).

V tem obdobju je nastala tudi prva znanstvena monografija o slikanici *Poetika slikanice* (Haramija in Batič 2013). Avtorici, sicer osrednji slovenski raziskovalki mladinske književnosti in slikanice, ki sta pomembno prispevali k razvoju slovenske mladinske literarne vede, v tem delu slikanico definirata kot celoto besedila in ilustracije, ki ju pomensko združuje tudi »vsebinsko-oblikovni odnos« oziroma interakcija med literarnim in likovnim branjem: »/slikanica ima torej tri pomenske sestavine: besedilo, ilustracije in vsebinsko-oblikovni odnos med besedilom in ilustracijo« (Haramija in Batič 2013: 23). V članku *Teorija slikanice* se sicer navezujeta na teorijo M. Nikolajeve, upoštevajoč slovenske izsledke M. Kobe in I. Saksida, izvirno razvijeta analize slikanic, vezane na njihovo multimodalnost:

Slikanica je posebna oblika multimodalne knjige, ki svojo stvarino hkrati izraža z jezikovnim in likovnim kodom. Vsaka slikanica ima tri temeljne sestavine, in sicer besedilo, ilustracije in vsebinsko-oblikovni odnos (interakcijo). Celostno literarno-likovno branje slikanic vzpostavlja globlje razumevanje slikanic, sestavljanje pomenov besedila in ilustracij namreč vpliva na transakcijo, tj. na prenos pomenov iz besedila na ilustracije in obratno. (Batič in Haramija 2014: 5.)

M. Kobe je ena izmed prvih doktoric znanosti, ki se je znanstveno-raziskovalno ukvarjala z mladinsko književnostjo, s posebnim poudarkom na pravljicah in slikanicah. Sistematično je pisala o slikanicah, omeniti velja prispevke Priredbe klasičnih del iz svetovne književnosti za mladino v slikanicah za najmlajše (1972), Slovenska slikanica v svetovnem prostoru: nekaj vidikov (1976) *Slovenska slikanica in knjižna ilustracija a mladino: 1945-1975* (1978), Slovenska slikanica 1976–1986 (1986), Študij mladinske književnosti, njegove naloge in možnosti (1982). V monografiji *Pogledi na mladinsko književnosti* (1987) je definirala in klasificirala slovensko slikanico kot »tipično zvrst mladinske književnosti« (Kobe 1987: 22), pojem slikanica sta z M. Avguštin geselsko opredelili v *Enciklopediji Slovenije* (1997). V članku Uvodna beseda o slikanici definira slikanico kot »likovno-tekstovni monolit« (Kobe 2004: 42).

Tuji pogledi na slikanico

Posebej po letu 2000 so izšle mnoge relevantne monografije o slikanicah, zato navajamo le izbrane, ki naj bodo motivacija za nadaljnje raziskovanje. Monografija, ki je doživela trikratno izdajo, E. Arzipe in M. Styles z naslovom *Children Reading Pictures: Interpreting Visual Texts*, 2002 (2015, 2023) je pomembno zaznamovala slovensko in tujo mladinsko literarno vedo. D. Haramija in J. Batič npr. upoštevata tudi teoretična izhodišča monografije L. R. Sipa in S. Pantaleo *Postmodern Picturebooks: Play, Parody, and Self-Referentiality* (2008), pa tudi monografijo S. Pantaleo *Exploring Student Response to Contemporary Picturebooks* (2008). Vizualno opismenjevanje spodbuja britanski raziskovalec, ilustrator in profesor M. Salisbury, ki je izdal npr. delo *100 Great Children's Picture Books*, leta 2015 pa je ustvaril tudi podiplomski študij otroške ilustracije. V omenjeni monografiji obravnava trende v 20. stoletju od ruskih konstruktivistov, italijanskih futuristov, povojnih neoromantikov vse do začetka 21. stoletja. V soavtorstvu je izšla tudi monografija M. Salisburyja in M. Styles *Children's Picturebooks: The Art of Visual Storytelling* (2012, 2020). Obsežna monografija B. Kümmerling-Meibauer *The Routledge Companion to picturebooks* (2017) vsebuje pet poglavij (koncepti in teme, tipi slikanic, interdisciplinarnost, področja, priredbe in predele). P. Nodelman je že 1990 izdal delo *Words about Pictures: The Narrative Art of Children's Picturebooks*, leta 2017 pa v sodelovanju z N. Hamer in M. Reimer še monografijo *More Words about Pictures: Current Research on Picturebooks and Visual/Verbal Texts for Young People*. V njegovi monografiji *The Pleasures of Children's Literature* je eno od poglavij posvečeno slikanici (Nodelman 2002).

Med relevantne kognitivne teorije slikanic sodijo dela M. Nikolajeve, S. Beckett (2009) in B. Kümmerling-Meibauer (2014, 2017, 2020). M. Nikolajeva mdr. poudarja komplementarnost verbalnega in vizualnega teksta (2001, 2003), S. Beckett razume slikanico kot hibridni žanr (2012). B. Kümmerling-Meibauer razmišlja o slikah, besedilu in ilustracijah ter »teoriji uma« oziroma multimodalnosti slikanic

² Danes vemo, da je to oblika in ne zvrst.

(prim. Batič in Haramija 2014: 5) s kognitivno-pripovedne perspektive. M. Nikolajeva je razvejano teorijo slikanice strnila v članku Verbalno in vizualno (2003). Slikanico definira kot dvodimenzionalni medij, v katerem komunikacija poteka s pomočjo slikovnih in besednih znakov. Hermenevitična analiza se začne s celoto oziroma s splošnim, nadaljuje pa s podrobnostmi, nato pa se – tokrat že z večjim razumevanjem – spet vrne k splošnemu in od tam spet k podrobnostim. To prehajanje od enega k drugemu in nazaj se odvija v t. i. hermenevitičnem krogu. V slikanici bralec osvoji celoto skozi raziskovanje verbalnih in vizualnih podrobnosti. Kjerkoli začne – pri verbalnem ali vizualnem – vzbudi pričakovanja, ki posledično pripeljejo do novih izkustev, ta pa spet vzbudijo nova pričakovanja. Bralec torej potuje od verbalnega k vizualnemu in nazaj, pri čemer se njegovo razumevanje nenehno pogloblja (Nikolajeva 2003: 7). Njeno raziskovanje interakcije med besedilom in ilustracijo, ki je lahko simetrična, saj besede in slike pripovedujejo isto zgodbo, je komplementarno (medsebojno zapolnjevanje vrzeli), stopnjevano (slike podčrtujejo in presegajo pomen besed in obratno – kompleksna dinamika), kontrapunktno (protislovna dinamika) in kontradiktorno (nezdružljiva interakcija; dvoumno sporočilo). M. Nikolajeva (2003) analizira odnos verbalnega in vizualnega, prizorišče (notranje, zunanje; opis, reprezentacija), karakterizacijo (verbalna ali vizualna dejanja), perspektivo (prikazovanje ali pripovedovanje), zorni kot (kdo gleda) in pripovedni glas (kdo govori), čas in gibanje – temporalnost (dopolnjevanje in kompenzacija kavzalnosti in temporalnosti), simultano sukcesijo, modalnost (objektivna in subjektivna percepcija v pripovedi), (ne)mimetično uporabljanje ter občinstvo dveh generacij. Analizira predvsem angloameriške slikanice, obširno se posveča avtorskim slikanicam M. Sendaka (npr. *Where the Wild things are*, 1963, v slov. *Tja, kjer so zverine doma*, 2013).

S. Beckett (2012) je uveljavila pojmovanje slikanice kot večnaslovniškega žanra. Slikanice deli na umetniške, slikanice brez besedila, slikanice z aluzijami na umetnost, slikanice slavnih in večgeneracijske slikanice. Po njeni tipologiji bi med umetniške slikanice lahko uvrstili *Lenoro* (F. Prešeren, M. L. Stupica (1991)) in *Grdega račka* (H. C. Andersen, M. Stupica (2009)). Slovenske slikanice brez besedila so npr. Amaliettijeva *Maruška Potepuška* (1977), *Ferdo, veliki ptič* (Peklar 2016), *Deček in hiša* (Kastelic 2015). Aluzije na umetnost uporablja npr. Anthony Browne (*Willy's Pictures* 1999), med tovrstne uvrščamo tudi slikanici S. Makarovič in K. Gatnika *Gal v galeriji* (1981) in *Strahec v galeriji* (2003). Eno prvih slikanic slavnih, t. i. *celebrity picturebooks*, je objavila pevka Madonna (*Angleške rožice* 2003), podobna slikanica je tudi *Hej, Velededi* (McCartney 2019).

B. Kümmerling-Meibauer je vodilna raziskovalka na področju mladinske literarne vede oziroma slikanice, mdr. izpostavlja dve njeni deli s področja slikanic: *Picturebooks: representation and narration* (2014) ter zbornik, ki ga je uredila skupaj z N. Goga, z naslovom *Maps and mapping in children's literature: landscapes, seascapes and cityscapes* (2017). V slednjem so slikanice obravnavane pretežno kot didaktična orodja, umetniška dela oziroma kot knjige, ki jih določajo povezave med ilustracijami in besedilom (Kümmerling-Meibauer in Goga 2017: 1).

Razberemo, da so prav slikanice nadvse primerne za celostno preučevanje odnosa med splošnim kognitivnim razvojem, jezikovno pismenostjo, vizualno in literarno pismenostjo, saj so v zahodnih družbah to običajno prve knjige, s katerimi se mlajši otroci srečujejo. Opozarja, da je potrebno na področju kompleksnega razmerja med slikami in besedili upoštevati na slikovni ravni odnos med slikami, na besedilni ravni odnos med besedili na vsaki strani ter si ogledati tesno zvezo med slikami in besedilom (Kümmerling-Meibauer in Goga 2017: 1). Slikanica je primerna za razvijanje uma in empatije do občutij drugega (Kümmerling-Meibauer 2020: 7), saj različni ljudje isto stvar razumejo in čutijo različno, zato je slikanica primeren medij za združevanje empatije in kognicije: »/T/eorija uma /je/ ključna za celovito razumevanje zgodb v slikanicah, ki navadno predstavljajo interakcijo likov, katerih čustva, želje, prepričanja in nameni poganjajo pripoved tako na besedilni kot na vizualni ravni« (Kümmerling-Meibauer in Goga 2017: 1). Literarni lik na ravni vizualnega in besedilnega sooblikujejo predstavitve lastnosti, verbalnega in neverbalnega vedenja, fizionomije in govorice telesa literarnega lika; predstavitev njegovega duševnega in čustvenega stanja; sklepanje o potezah lika na podlagi predstavitve domišljjskega prostora, v katerem se nahaja in predstavitev likov iz različnih perspektiv.

Da se otroci povežejo z literarnimi liki, morajo biti sposobni prenesti svoje prejšnje vedenje o resničnih ljudeh na fikijska bitja, vendar to ni samo po sebi razumljivo. Najprej se morajo naučiti razlikovati med resnično osebo in (literarnim) likom. Poistovetenje je kompleksen kognitivni pojem, obstajajo pa besedilni namigi, ki poistovetenje podpirajo, npr. naklonjenost liku, ki je podoben bralcu, empatija do lika, ki je v posebni situaciji, in nagnjenje do lika, ki je bralčev vzornik. Ko so otroci stari tri ali štiri leta, postane zelo opazna, saj so takrat že sposobni odigrati tudi dalj časa trajajoč prizor. Igra vlog je kognitivna veščina, ki zahteva sposobnost uporabe predmetov in pretvarjanja, da so nekaj drugega (na primer, da je škatla za čevlje postelja za punčko), pripisovanja lastnosti ali dejanj predmetom (recimo, da plišasti medvedek spi) in vključevanja nevidnih predmetov (na primer nevidnega psa kot tovariša pri igri) (Carlson in White 2013 v Kümmerling-Meibauer 2017: 1).

Slikanica v osnovnošolskih učnih načrtih za slovenščino

Obstaja korelacija med razvojem slikanice, teoretičnimi pogledi na slikanico in učnimi načrti za slovenščino oziroma kdaj je slikanica kot pojem in kot posamezni primer postajala del kurikularnega branja. Zato smo analizirali učne načrte (v nadaljevanju UN) za slovenščino v osnovni šoli od leta 1869 do leta 2018. Ob primerjavi izsledkov z literarnozgodovinskim vpogledom na razvoj slikaništva na Slovenskem smo našli določene vzporednice. Zanimalo nas je tudi, kakšen vpliv ima struktura učnih načrtov na razvoj bralne pismenosti v prvem in drugem triletnju in kakšen način opismenjevanja predvidevajo (kako naj bi se učenci učili verbalnega in vizualnega branja in v kakšnem deležu).

Za UN od leta 1848 do 1918 se je izkazalo, da vsebuje podobne razvojne značilnosti kot druge mladinske književnosti. Čeprav slovenske slikanice med letoma 1848 in 1918 še niso obstajale, smo preverili tudi učne načrte iz tega obdobja. Poudarek je bil na usvajanju branja, pisanja, slovnice, pravopisa in pisanju spisov. V obdobju od leta 1918 do leta 1941 pa so v UN že navedena literarna dela za »lektiru« (UN 1936). Poudarek je bil na pustolovskih delih in književnosti za odrasle, ki je v procesu recepcije postala t. i. mladinsko branje (npr. Swiftov *Guliver*, Scottov *Ivanhoe*, Defoejev *Robinson Crusoe*), vendar se pogosto omenja tudi branje bajk in pravljic (UN 1926).

Po letu 1945 je postala književnost sestavni del učnih načrtov, na začetku šolanja se je priporočalo predvsem branje pravljic in slikanic (UN 1946). Od leta 1953 do leta 1991 so se že pojavili sezname prevodne književnosti; največkrat priporočeni mladinski avtorji so bili Andersen in brata Grimm, najpogostejše v obliki slikanic. Pojma pravljica in slikanica sta postala stalnici v učnih načrtih od leta 1945, posebej pa po letu 1954.

Po letu 1991 se je delež prevodne literature zmanjšal, stalnica so bili brata Grimm (1. triletnje) in Andersen (2. triletnje). V obdobju od 1945 do 1991 se je slikanica v UN za slovenščino v osnovni šoli po do sedaj najdenih virih prvič omenila leta 1946 v drugem razredu, nato leta 1948 v drugem razredu, znova leta 1950 v prvem razredu, leta 1959 v tretjem razredu in leta 1984 v prvem razredu. UN iz leta 1984 je za domače branje predlagal slikanice.³ V seznam so namenoma uvrščena tudi dela, ki jih učenci že poznajo, saj so jim bila doživljajsko dostopna že v njihovem predbralnem obdobju. Ker vsebino teh del učenci že poznajo, se ob njih lažje posvetijo tehniki branja; izbor take slikanice bo še zlasti spodbuden za bralno manj uspešne učence (UN 1984: 12).

UN 1998 predvideva, da skušajo učenci sami brati zgodbo ob znani slikanici, »berejo« ilustracije in posamezne dele besedila ter pesmi, ki so se jih ob večkratnem poslušanju že naučili na pamet (UN 1998: 19), tiho (poltiho) berejo še neznano krajše besedilo (slikanico) (UN 1998: 19) in kombinirajo sliko in besedo (izdelujejo slikanice) (UN 1998: 24). V UN 2018 se slikanica pojavlja v kategoriji književne zvrsti in vrste: učenci v prvem razredu poskušajo brati zgodbo ob znani slikanici s pomočjo ilustracij in delov besedila, ki jih znajo že na pamet (UN 2018: 14), pojem najdemo tudi v kategoriji vsebin oziroma razumevanja izrazov (UN 1998 19). V drugem razredu »tiho (potiho) berejo še neznano krajše besedilo (slikanico)« (UN 2018: 14), v tretjem razredu pa kombinirajo sliko in besedo (izdelujejo slikanice) (UN 2018: 17). Med književnimi vsebinami za prvo triletnje je o slikanici zapisano, da naj bi učenci spoznali »vsaj eno celovito kakovostno slikanico na posamezni razred« (UN 2018: 19), slikanica pa je omenjena tudi na koncu ob medpredmetnemu povezovanju slovenščine in likovne umetnosti (»spoznavanje kakovostnih slikanic in literarno in likovno ,branje‘ slikanic« (UN 1998: 71).

³ Andersenove slikanice *Deklica z vžigalicami*, *Palčica*, *Slavec in Vžigalnik*, od slovenskih avtorjev pa naslednje: V. Brest: *Ptice in grm* in *Veliki čarovnik Ujtata*, I. Cankar: *Pehar suhih hrušk*, F. Levstik: *Martin Krpan* in Prežihov Voranc: *Levi devčej*.

Sklep

V članku smo prikazali izbrane slovenske in tuje opredelitve slikanice, njene klasifikacije in teorije. Predstavili smo literarnozgodovinski in -teoretični razvoj slikanice na Slovenskem, pri čemer smo se oprli na tuje (M. Nikolajeva, S. Beckett, B. Kümmerling-Meibauer) in slovenske (M. Kobe, D. Haramija in J. Batič) raziskovalke. Kot večnaslovniški žanr je slikanica na Slovenskem postala osrednja knjižna oblika po letu 1991. Na to so vplivali številni dejavniki, mdr. razvoj mladinske literarne vede na univerzah, (samo)založništvo, hiperprodukcija slikanic, pa tudi zaradi odpiranja tem, preko katerih lahko mlade vzgajamo, zlasti problemskih tem, kot so bolezni, begunci, drugačnost, posebne potrebe, smrt, vojne. Naš predmet preučevanja je smiselno predstaviti tudi kot predmet poučevanja, zato smo preverili razvoj vključevanja slikanic v slovenski šolski sistem preko učnih načrtov. Ugotovili smo, da se jih vse bolj sistematično in razvejano vključuje v učne načrte za slovenščino v osnovni šoli, kar prispeva h klasicizaciji slikanice.

Literatura

- Arzipe, Evelyn in Styles, Morag, 2002 [2015, 2023]: *Children Reading Pictures: Interpreting Visual Texts*. New York, London: Routledge.
- Batič, Janja in Haramija, Dragica, 2014: Teorija slikanice. *Otrok in knjiga* 41/89. 5–19.
- Beckett, Sandra L., 2012: *Crossover Picturebooks: A Genre for All Ages*. New York, London: Routledge.
- Blažič, Milena Mileva, 2018: Sreča je v knjigah: slovenska slikanica in literarnozgodovinske prelomnice = Happiness is in the books: the Slovenian picture book and the turning points in literary history. *Likovne besede: revija za likovno umetnost* 110. 90–95.
- Brenk, Kristina, 1967: *O ilustracijah v slikanicah za otroke in knjigah za mladino*. Rokopis.
- Carlson, Stephanie M. in White, Rachel E., 2013: Executive Functioning, Pretend Play and Imagination. Taylor, Marjorie (ur.): *The Oxford Handbook of the Development of Imagination*. Oxford: Oxford University Press. 161–174.
- Haramija, Dragica in Batič, Janja, 2013: *Poetika slikanice*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- Hürlimann, Bettina, 1968: *Svet v slikanici: moderne slikanice iz 24. dežel*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kobe, Marjana, 1972: Priredbe klasičnih del iz svetovne književnosti za mladino v slikanicah za najmlajše. *Otrok in knjiga* 1. 52–66.
- Kobe, Marjana, 1976: Slovenska slikanica v svetovnem prostoru: nekaj vidikov. *Otrok in knjiga* 4. 13–31.
- Kobe, Marjana, 1982: Študij mladinske književnosti, njegove naloge in možnosti. *Otrok in knjiga* 15. 23–27.
- Kobe, Marjana, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kobe, Marjana, 2004: Uvodna beseda o slikanici. *Otrok in knjiga* 59. 41–42.

- Kümmerling-Meibauer, Bettina in Goga, Nina, 2017: *Maps and Mapping in Children's Literature: Landscapes, Seascapes, and Cityscapes*. Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamins.
- Kümmerling-Meibauer, Bettina in Meibauer, Jörg, 2017: Metaphorical Maps in Picturebooks. Kümmerling-Meibauer, Bettina in Goga, Nina (ur.): *Maps and Mapping in Children's Literature: Landscapes, Seascapes, and Cityscapes*. Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamins. 75–91.
- Kümmerling-Meibauer, Bettina in Meibauer, Jörg, 2020. Slikanice in kognitivne študije. *Sodobnost* 84/11. 1643–1658.
- Kümmerling-Meibauer, Bettina, 2014: *Picturebooks: representation and narration*. New York, London: Routledge.
- Nikolajeva, Maria in Scott, Carole, 2001: *How picturebooks work*. New York, London: Garland.
- Nikolajeva, Maria, 2003: Verbalno in vizualno: slikanica kot medij. *Otrok in knjiga* 30/58. 5–26.
- Pantaleo, Sylvia, 2008: *Exploring Student Response to Contemporary Picturebooks*. Toronto: University of Toronto Press.
- Schwentner, Lavoslav, 1911: *Schwentnerjev katalog slovenskih knjig*. Ljubljana: L. Schwentner. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SEG9U6QJ>. (Dostop 24. 9. 2023.)
- Sipe, Lawrence R. in Pantaleo, Sylvia, 2008: *Postmodern Picturebooks: Play, Parody, and Self-Referentiality*. New York: Routledge.
- Širok, Albert, 1939: Kratek pogovor z avtorjem slikanice. *Učiteljski tovariš* 79/22 (8. 6. 1939). 2. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SAH8LKOL>. (Dostop 15. 7. 2023.)
- UN 1926 = *Učni načrt: (nastavni program) za I., II., III. in IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev*, 1926. Beograd: Ministrstvo prosvete.
- UN 1936 = *Program i metodska uputstva za rad u srednjim školamam*, 1936. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije.
- UN 1946 = *Učni načrt za prve štiri razrede osnovnih šol*, 1946. Ljubljana: DZS.
- UN 1948 = *Učni načrt za osnovne šole, nižje razrede sedemletk in višje osnovne šole*, 1948. Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LRS.
- UN 1950 = *Učni načrt za osnovne šole*, 1950. Ljubljana: DZS.
- UN 1959 = *Osnove predmetnika in učnega načrta za osnovne šole*, 1959. Ljubljana: Zavod za proučevanje šolstva.
- UN 1984 = *Program življenja in dela osnovne šole: 2. zvezek. Jezikovno-umetnostno vzgojno izobraževalno področje (učni načrti)*, 1984. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- UN 1998 = Kmecl, Matjaž, Poznanovič, Mojca, Bešter, Marja, Saksida, Igor, Krakar-Vogel, Boža, Kranjc, Simona, Križaj, Martina, Legvart, Polona, Ivšek, Milena in Honzak, Mojca, 1998: *Učni načrt: predlog: maj 1998. Slovenščina*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- UN 2018 = Poznanovič, Mojca, Cestnik, Mojca, Čuden, Milena, Gomivnik Thuma, Vida, Honzak, Mojca, Križaj, Martina, Rosc-Leskovec, Darinka, Žveglič, Marica in Ahačič, Kozma, 2018: *Učni načrt za pouk slovenščine v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Views on the picturebook

The article shows selected Slovenian and foreign definitions of the picture book, its classification and theory. It presents the literary-historical and theoretical development of picture books in Slovenia, relying on the work of both foreign (M. Nikolajeva, S. Beckett, B. Kümmerling-Meibauer) and Slovenian (M. Kobe, D. Haramija and J. Batič) researchers. We aim to present the picture book as a subject studying teaching, so we check the development of the inclusion of picture books in the Slovenian school system through the curriculum.

Keywords: picture book, illustrations, fairy tales, curriculum, crossover